

OZSVÁTH SÁNDOR

*Látjátok,
feleim...*

Gyermekeimnek

A KÖNYV MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTÁK:

*Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata
Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola
Papp Ibolya*

OZSVÁTH SÁNDOR

*Látjátok,
feleim...*

ACCORDIA KIADÓ

Alapítva: 1998

Budapest, 2009



Előszó helyett

„Ozsváth Sándor főiskolai kollégámtól Atyánkfia (az atyafi) kóborlásait egy időben a *Debrecen* hetilap hasábjain olvashattuk (míg volt erre az igényes rövid tárcára hely a lapban)... A könyvben saját fotográfiai szélesítik írásainak értelmezési mezőjét. A lírai jegyzetek, rövid tárcák egyszerre nosztalgikus-(ön)ironikus-kritikus jellegét a nyelvi szépség időtlenné is teszi, sőt a debreceniség a helyi rajz mellett mindig kikapcsol a lokalitásból, éppen ezért általános jelenbe is hasító az általa kínált élmény.”

Vitéz Ferenc

(Néző•Pont, IV. évfolyam – 2009. május)

* * *

A *Látjátok, feleim...* cím a *Halotti beszéd* egyetemességét hordozza, ahogyan az „atyánkfiának”, az írások alanyának megnevezése is egyszerre kálvinista tradíció, s „testvériesít” is. Ugyanakkor Ozsváth Sándor írásai egy térben és időben körülhatárolt élménykörhöz kapcsolódnak. Debrecenhez és Szatmárhoz (innenső és a határon túli részéhez), s egy nemzedékhez,

melynek kora gyermekkori emlékei az 1950-es évekből valók, frissebbek, s másképpen keserűek, '56 félszázados jubileumához kötődnek.

A tárgy minden kis írásnak más: a debreceni páros, a villamos, Puskás öcsi, a temető, a csillagos ég. De az alany, vagy annak alakmásai mindannyiúnkhoz közel esnek, minthogy hagyományokat, tájat, történelmet, közösségi emlékezetet és szokásokat idéznek. Megindultan éli át a nemzet veszteségeit, s valami kisfiúsan üde és bátor szókimondással csodálkozik azon, ha nem mindenki azonosul az ő kultúraszeretetével, lojalpatriotizmusával.

Az olvasó oly fokig azonosul vele, hogy természetesnek veszi: valóban így kellene, így kellett volna kiteljesedni értékek tisztelésében és vállalásában. Tudásvágytól, hűségétől hajtva róni utcák és városok sorát, olykor fellelkesedve, máskor tűnődve és legyintve, de mégis boldog bizonyossággal ismerni fel: ilyesfajta nosztalgia és cselekvő részvétel nélkül jövőendő nemzedékek sem boldogulhatnak, amennyiben nem vihetik sokra, s amennyiben boldogságuk és világélményük sem lehet teljes.

Imre László

I.

Hazánkfia

Kering az atyafi a debreceni forgatagban. Amúgy idevalósi, de negyvenégy éve nem járt szülővárosában. A nagy '56-os forgószelel messzire röpitette. Kétévnyi keringés után Chicagóban landolt. Mint osztályidegent idehaza nem vették fel az egyetemre. Kitanulta hát a szűcsmesterséget. A kinti magyarok segítségével szolid műhelyt nyitott. Most már van mit aprítania a tejbe.

Kering az atyafi a debreceni forgatagban. Érettségi találkozóra hívták. Izgul, szorong most is, mint annak idején, éppen ötven éve. Majd ízeket, szagokat, a gyermekkor hangulatát szeretné felidézni. Most szállt le az intercityről. Majdnem fent maradt a vonaton, az állomást sem ismerte meg. A csarnokban bémésködve két barna lányka pördül elé. Még ma nem ettek, segítené ki őket 40 forinttal. Egy-egy százast nyom a kezükbe. Gyalog indul a Nagytemplomig, „a Piac utcán végestelen végig”. Az állomás előtti tér. Gyermekkorában volt itt valami épület, amit még a háborúban lebombáztak. Mustrálja a soványka Petőfi-szobrot, majd a tízemeletes kólareklámot, mikor zászlókkal-sálakkal hadonászó fiatalok lökik félre. „Debreceni cigányok, debreceni cigányok” – üvöltik képébe,



majd végiggázolnak a virágágyásokon. Túloldalt kopaszra nyírt, lenge ruhás fiúk vonulnak táncolva, csörgőkkel-cintányérokkel hara-harát énekelve.

Kering az atyafi a debreceni forgatagban. Régi kedvenc mozi-ja előtt keleti ételkülönlegesség invitálja. A McDonald's-nál gyorsít, a generállillattól már otthon is forog a gyomra... A Csonkatemplom tövében pihen egy kicsit. Jut eszébe: hova tűnt a faszor a Piac utca közepéről? Órtoronnyal a kezében középkorú hölgy lép hozzá. Térítené. Odébb is eltérítik, de ez már kedvére valóbb. Az ifjú hölgy, mélyen dekoltált blúzban, valami közvélemény-kutató címkéjével zsenge kebelén párt-szimpátiája után érdeklődik. A felsoroltak közül a kisgazdák-ról dereng valami, de a többiek...

Kering az atyafi a debreceni forgatagban. A Bika előtt mindenképpen meg kell állnia, már Kossuth miatt is, ki detronizálta az élő királyt. Csilingelő hangjáték üti meg fülét. El is gyönyörködne benne, de a háta mögött éppen rázendít egy bajszos-pancsós-gitáros csapat. Félig kábultan tántorog el a Nagytemplomig. A benti hűvös kissé megnyugtatja. Éppen ötven éve a hetedik sor legszélén ült. Megkeresi helyét, s bár nem szokott, egy rövid imát is elmormol. Végre csönd! A kegyelem pillanata...

Egy mobiltelefon riasztja fel. Atyánkfia révülten néz maga elé: miért is jöttem haza?!

2000

II.

A debreceni

Kering az atyafi a debreceni nagypiacon. Székelyföldi, évente azért egyszer-kétszer megfordul a cívisvárosban, rokonlátogatóban, vagy mint most is: névnapot ülni.

Az esti csendes mulatozás után kellemesen telt az éjszaka, frissen ébredt, s rendes szokása szerint piaclátni indult. Oda-haza, Udvarhelyen is kedves hét végi elfoglaltsága ez. Évődik a kofákkal, megkóstolja a felhozatalt, gomolyát, fánkot, kürtőskalácsot, mikor mire támad gusztusa. Vasárnap reggel lévén most Debrecenben piacozik. A háziak még húzzák a lóbőrt, nyugodtan hódolhat hát szenvedélyének.

Kering az atyafi a debreceni nagypiacon. Megcsodálja a felhozatalt, méricskéli a portékát, hasonlítja az árakat, összeveti az otthoniakkal. S egyre éhesebb! Ízlelőbimbói működésbe lépnek. Debrecenit fog reggelizni – dönti el –, mégpedig mustárral. A debreceni páros csakis Debrecenben az igazi! Kering az atyafi a debreceni nagypiacon. Húsboltok, gyorsbüfék mindenütt – ám debreceni sehol. Se párosban, se szólóban... Még egy kusza felirat láttán is nagyot nyel: „Debreceni elfogyott!”. De atyánkfia nem csügged. Tesz még egy kisebbfajta



körutat a piac környéken is, majd kitágítva e kör sugarát a belvárosban.

Közel egy órányi kutakodás után feladja: Debrecenben nem fog debrecenit reggelizni! Most már beérné legalább tízdekányi sült vagy főtt kolbásszal is, de ahová csak betér, hamburgerrel, hot doggal, meg valami gírosszal akarnak kedveskedni neki. Magyar gyomorba való magyar étel vasárnap reggel nem kapható Debrecenben!

Éppen visszasostródik a nagypiacához, mikor felfedezi, hogy szemben, az egyik fabódében párolt virslit árulnak. A főtt virslit jól ismeri, vajon ez meg mi lehet...

Az éhség nagy úr. Megkóstolja hát.

Gyürkőzik a gumiéttel atyánkfia, mustárral-zsömlével 200 magyar forintjába került, s közben azon tűnődik, hogy elhiszik-e majd neki mindezt odahaza, Székelyudvarhelyen.

2000

III.

Rabul ejt a táj

Kering az atyafi a szalkai állomáson. Még mindig szinte szédül, nem tud szabadulni a sok-sok élménytől, amit Szatmár nyújtott az elmúlt napokban.

Atyánkfia e táj szülötte, gyermekkorát a Szamos és a Kraszna mentén töltötte, no meg a gránic túloldalán, a nagyobbik szatmári „részeken”, az ott rekedt nagyszülőknél nyaralva. Évtizedek óta visszajár, pontosabban hazajár. Feltöltődni, megerősödni, megnyugodni csak itt tud, a végeken. Fogva tartja a táj utánozhatatlan szépsége, a Szamos-mente kis falvai, az Erdélyt idéző fatornyok, a kazettás mennyezetű templomok, a csekei csónakos fejfájú temető, a kis Túr, a még most is rámerengő bércek... Jólesik Kölcsey, Petőfi, Móricz nyomában járni. Szereti az itt élő egyenes tartású, becsületes kálomista magyart, kinek ajkán a Tebened bízunk eleitől fogva... még ma is hitelesen szól.

Kering az atyafi a szalkai állomáson, szombaton, késő délután, úgy hat óra felé, a Debrecenbe menő vonatot keresve, mert várják otthon barátai, szomjazva egy kis hazaira, meg szép szatmári szóra. (Atyánkfia nem veti meg a kulináris



örömököt sem! Egy üveg jóféle szilvapálinka, lekvár, dió, újabban csendi óbor mindig kerül a batyuba. A kötött tészta leves, a tengerikásás töltött káposzta már csak délebbéi emlék, bár íze még mindig a szájában van.)

Kering az atyafi a szalkai állomáson, de cívisvárosba induló vonatra nem talál, sem pestire. Nem baj – gondolja –, kerülünk egyet Nyíregy felé. Vissza a nagy táblához! Sajnos, a nyíregyházi vonat hat előtt már elment, a debreceni még elébb, úgy negyedkor. No, lássuk a következőt! Mikor is? Majd csak vasárnap hajnalban indul mindkét irányba, kevéssel öt előtt. Kering az atyafi a szalkai állomáson, új megoldáson törve a fejét. (Majd' fél napot mégsem tölthet kényszerűen Szatmár fogóságában, az egykori csonka vármegye székhelyén, a régió központjában...) Irány a konkurencia, átpártolunk a Volánhoz, itt is van mindjárt a szomszédban! Az eredmény ugyanaz, mindkét nagyváros felé még délután elment az utolsó járat.

Atyánkfia hosszan tűnődik, hiszen ráér, s egy Móricz-regény-cím jut eszébe. Szatmár a Magyar Királyi Államvasutak és Volán Őfelsége kénye-kedvéből ma is az „Isten háta mögött” van!

Szombat délután egyszerű, gyökér, fapados utazó, kedves atyánkfia, ne vágyakozz el innen, mert fogva tart e táj. Gondolj Petőfire, a nagy utazóra, vagy kövesd Móricz példáját, aki szerint gyalogni jó!

2002

IV.

Ötvenhat

Kering az atyafi a debreceni forgatagban. Október 23. van, ünnep, még tart a vénasszonyok nyara. A főtéren családok, idősek és fiatalok, több nemzedék, emlékezők. Méltóságos ünnep. A polgármester beszél, ahogy illik ilyenkor, értelemre-érzelemre hatóan, papír nélkül. A közeli szállodában fél-idejénél tart a forradalmi szavalóverseny, ebédszünet, tódulnak ki a fiatalok. Páran riadt arccal telefonálgatnak: Pesten baj van! Itt béke honol, a harang is megkondul.

Kering az atyafi a debreceni ötvenhatban. A Kollégium felé menet eszébe jut '66, a diákcsínynek indult akkori emlékezés: röpcédulák, kitépett irkalapok – még csak tíz évre '56-tól –, rendőrségi tortúra, Kádár-kolbász, 16-17 évesen kicsapott társak, az ország összes középiskolájából kitiltott barátok.

Kering az atyafi a mostani forgatagban. Az egykori református főgimnázium előtt, ma tanítóképző főiskola, Szilágyi József emléktábláját koszorúzzák, a Kossuth utcán meg Nagy Imrét. Átszellemült arcok, itt is, ott is pár öreg ötvenhatos, meg rokonaik, kevés fiatal, távolabb, baráti körben néhány elítélt, akik túléltek... S újra feltűnnek az ünnepi tablón a már



megszokott figurák, akik ötven éve mindig és mindenütt ott vannak, ahol ott kell lenni – mögöttük felsejlik egy-két szép emlékü „szürkebarát” alakja is. Ünnepi beszéd, taps, koszorúzás meg Himnusz.

Kábán kering atyánkfia a debreceni forgatagban, s azon tűnődik, hogy mennyi mostanság a Krisztust sirató, de egykor Barabást kiáltó megigazult.

2006

V.

Copfok

Emelkedett lélekkel kering atyánkfia az emlékező forgatagban, októberi virágzástól novemberi hervadásig, koszorútól kopjafáig.

Otthon azonban, a csendes debreceni éjben nyugtalanul figyeli, füleli Pestet. Csatornáról csatornára ugyanazok: táblás, zászlós tüntetők, könnygáz meg vízagyú, távolabb ünneplős civilek, néhány símaszkos, egyikőjük épp követ hajít, emitt pajzsos, gumibotos, marcona sorfal – hátulról. Egy-két szóke copf vilan: rendőrlányok. Mintha csak sodródának robosztus társaikkal, csípejük is másképp mozdul, de a kéz a gumibottal már ugyanúgy lendül, begyakorlottan, szakszerűen, vezényszóra.

Kering az atyafi a kép- és híruhatagban, kereskedelmin, közszolgálatin, menekülőök, gumilövedék, kardlap meg egy fiú – akár egy Delacroix-kép – zászlót tartva, percekig mozdulatlanul, s ismét rendőrök, arc és szám nélkül, közöttük lányok, libbenő copf.

Vajon – tűnődik atyánkfia – otthon majd simogat-e kezük gyermeket, őszülő szülét, s éjjel bomlik-e az a copf szerelmesen fiúra, férjre?

A szópárbajos időben, egyre távolodva, az emlékezet vetítősávján állókép: rendőrlány copffal.

2006



VI.

Egyet az ötven közül

Kering az atyafi a debreceni sírkertben, este van, halottak napja, az emlékezésé. Tegnap anyjánál volt, már nyolc éve hívja-várja a mécscsillagos szatmári temető, holnap régi barátait keresi fel Biharban.

Itt, előtte, Mária néni pislákoló lámpácskája (mennyi világságot is gyújtott ezernyi diákfejben annak idején...), amott Jancsi gyertyái (az egykori Garabonciás tűzből mentett versei örökkön vádolnak embertelen rendszert, méltatlan halált...), s Tar Sanyi, a jó barát sötét sírja (ő már végképp túllépett e mai kocsmán...).

Kering az atyafi a visszfényes éjszakában, s nem hagyja nyugodni egy halottra való emlékezés. Idejövet hallgatta Mansfeld Lászlót, bátyjáról szolt a rádióban, s hogy ötven rendőrtiszt fősiskolás nézte végig kivégzését, a haláltusát, kivezényelve, március 21-én, jutalomból, '19 negyvenedik évfordulóján. Ők hány évesek lehetnek most? Úgy hetven körül, mint az az őszes úr, fehér szegfűvel, vagy az a szikár egyenruhás, ott a kopjafánál, krizantémot morzsolgatva?

Miközben sírról sírra kering atyánkfia, kérdések kavarnak fejében. Vajon hányan élnek még közülük, s ha élnek, nekik vannak-e halottaik, s így halottak napján milyen lélekkel visznek virágot szeretteik sírjára? Akár debreceni is lehetett egyikük – tűnődik. Vajon ő hogy élte meg ötvenhatot, Mansfeld Pétert, az elmúlt ötven évet, s a mai napot? Szeretne egyet, csak egyet fellelni közülük, hogy megkérdezze...

Kering az atyafi halottai között, s arra gondol, hogy igazából már nem is kérdezne, csak a szemébe nézne. Keresi azt a szempárt. Egyet az ötven közül.

2006



VII.

A habos kávé

Kering az atyafi a debreceni plázában. Ritkán jár ide, hónapokkal a megnyitó után tévedt be először valami semmisé- gért, mert máshol bezártak, ez meg épp útba esett. Máig nem kerítette hatalmába a reklámozott érzés, ami csúcs, shoppin- golni sem szeret, a plázacicák világából már jó ideje kinőtt...

Kering atyámfia a pláza kerengőjén, s egyszer csak rég nem érzett illat csapja meg orrát. Szimatolva körbejár, lejön a föld- szintre, majd vissza, s újra le. A kicsiny sarki cukrászdánál két korabeli hölgy kávézik, habos kávéét isznak, egyikőjük cup- pant is a kortyhoz. Gyökeret ver lába, most hasít belé, hogy nagynénje házacskája épp e helyen állt, a Péterfia 20. hátsó traktusán, s szinte négyzetméterre ott téblábol most az egy- kori szoba helyén, ahol délutánonként, vasárnap, habos kávé- ra várták, majd estig forgatták az ördög bibliáját.

Rég lebontották már azt a házat, csak a diófa árválkodott még hosszú ideig az elhanyagolt, üres telken, s ha a belvárosba jött, öreg kocsijával aláhúzódott, mint gyermekkorában, ha indiá- nosat olvasott. Rezignáltan szemlélte a sietős építkezést is – kerítésén a „Hazát építs, ne plázát!” felirattal –, s hogy Atlan- tiszta újabb darabját süllyesztik el szorgalmasan gyors kezek.

Hát ezért nem járt oly sokáig atyámfia a plázában! De a habos kávé illata, az övé, ott a Péterfia 20.-ban, átlengett az időn.

2006



VIII.

A nyíri vinkó

Gyászol atyámfia is, mint sok százezren e hazában, s milliók a nagyvilágban. Eltemették Puskás Ferencet, a világ valaha élt talán legnépszerűbb focistáját.

Atyámfia még fiúcska korában látta játszani egyszer – de igaziból! – az Aranycsapatot a Népstadionban, talán '55-ben, vagy '56-ban. Apja vitte magával, aki a foci szerelmese volt. Mutogatta, hogy melyik piros mezes Nándi, melyik Öcsi, Kocka, Cucu, Púpos meg a Sváb, de olyan messze ültek a nézőtéren, hogy az arcukat nem láthatta.

Már arra sem emlékszik, kivel játszottak, csak arra, hogy győztünk, s ha a mieink támadtak, akkor mindenki kiabált, a gólnál pedig egyszerre ugrott fel a stadion.

Az is nagyon tetszett neki, hogy az a rengeteg ember úgy állt, mint a fészület, mikor a Himnuszt énekelték, s eszébe jutott, hogy a rádió mellett otthon is mindig felálltak, ha ezt játszották a zenekar.



Egyszer aztán közelről is láthatta a fiúkat! '56-ban, még a forradalom előtt Mátészalkán játszottak hírverő mérkőzést (a felnőttek ezt így hívták).

Apja, a Nagyecsed Traktor SE mindenese oda is magával vitte, igaz, nem a mérkőzésre, csak a bankettre a szalkai restibe (akkoriban ott még cigányzene szólt, a vendégnek damasztabrosz és élő virág dukált, meg kerthelyiség és kuglipálya).

Vége felé járt már a vacsora, mikor a helyiek öreg szertárosa, zenekari tusra, egy láda borkülönlegességgel kívánt kedveskedni a vendégeknek. „Órnagy elvtárs – így az asztalfőn ülő Öcsinek –, egy kis hosszú nyakú, ha meg nem sérteném...”. Puskás ránézett a pakkra: „Tata, ilyenben én lábat szoktam mosni.” De, látva, hogy az öreg elszontyolodik, még hozzátette: „Tudja mit? Hozzon nekem egy kis igazi nyíri vinkót, fröccsbe az a legjobb, azt szeretem!”

Másra már nem emlékszik atyánkfia, csak még arra, hogy az öreg idvezült arccal elszárguldott valahova, a többiek meg szeretettel lapogatták tovább a fiúk vállát, s mindenki nagyon örült, hogy ott lehetett.

Minden magyarok Öcsije – aki nem csak lélekben volt az! – odafönn tán épp az égieket kápráztatja cseleivel, atyánkfia meg fényesedő szemmel azon tűnődik, mennyire hiányzik – idelelni!

2006

IX.

XV. Lajos asztalánál

Atyánkfiaát már fiúcska korában megérintette az élő történelem. Odaát, a trianoni határ szatmári oldalán, nagyszüleinél nyaralva mindig tátott szájjal hallgatta a felnőttek beszélgetését – nem mese ez, gyermek! – a háborúkról és a két békekötésről, mely e háborúkat lezárta. Már kisgyermekként érezte, hogy itt valami szörnyű igazságtalanság történt velünk, s nem értette, hogy papának miért kell románul beszélnie, ha a néptanácsba megy, vagy jegyet vált az állomáson, mikor a hivatalnok és a vasutas is magyar – egyedül a milic nem az.

Anyai nagyapja mindig azzal a „rongy emberrel”, a vörös gróffal kezdte történeteit, s Kádárral, meg az elhíresült marosvásárhelyi beszéddel fejezte be. „Eladtak bennünket! Négy boldog évünk volt csak, amikor újra magyarok lehetünk” – mondta, s legyintett. Az apai nagyapa, aki négy állam hadseregének volt tényleges katonája meg szekundált, apró történetekkel színesítve a fő szálát (hogyan sorozták be „önkéntesnek” a Piave poklából éppen hazatérő bakát Kun Bélának, vagy hogyan akartak belőle őrmestert kreálni a román királyi hadseregben, s hogyan is építették az Árpád-vonalat Horthy alatt).



Atyánkfia egy életre megjegyezte magának 1920. június 4-ét, a magyar történelem Mohácsnál és Világosnál is sötétebb dátumát, s még inkább 1947. február 10-ét, amikor – úgy tűnik, immár egyszer s mindenkorra – bevégeztetett.

Mesélnek-e ma unokáinknak az öregek? Gyermekeink honnan ismerhetik meg a magyarság legújabb kori igaz történetét? Ideológiákkal átítatott tankönyvekből, ilyen-olyan szemléletű történelmi munkákból? Aligha! A 64 vármegyések szent hevülettel tüntettek legutóbb a Kis-Trianon palota előtt – mert így tanulták! – a Nagy-Trianon helyett. Most meg, a párizsi béke hatvanadik évfordulóján, arról beszél a rádióban egy neves történész asszony, hogy a Luxemburg-palotában írták alá az okmányt, holott amint azt a „munkásruhás” szemtanú, Illyés Gyula megörökítette: a világtörténelem e fertályórás intermezzójára a Külügyminisztérium Óratermében, meg az abból nyíló szalonban került sor, XV. Lajos asztalánál.

Atyánkfia már csak abban reménykedik, hogy egyre több fiatal olvassa majd Tormay Cecil '19-es, Illyés, Cs. Szabó és Márai '47-es eredeti naplójegyzeteit, hogy tisztábban lásson múltat s jövőt.

2007

X.

Lőrinczéző

Atyánkfia éppen harminc éve foglalkozik beszédtanítással. Eredetileg „kiegészítő sportnak” szánta irodalmi-színházi-művelődéstörténeti stúdiumai mellé, utóbb azonban fő foglalatossága lett a pedagógusjelöltek, leendő újságírók, rádiósok beszédművelése. Nagy-nagy hálával gondol egykori mestereire, Fischer Sándor és Montágh Imre tanár urakra, az utolsó mohikánok közül pedig Wacha Imrére. Minap döbönt csak rá arra – könyveit, sárguló feljegyzéseit forgatva –, hogy a legtöbbet mégis annak köszönheti, aki nem is tanította: Kodály Zoltánnak.

Már diákkorában nagyon imponált neki a mester sokoldalúsága – zenét szerzett, tanított, sportolt, jógázott, politizált –, s főképpen az, hogy mindemellett szenvedélyes beszédművelő is volt. Felesége, Emma néni ezért gyakran fedtte: „Ne lőrinczézzon már annyit!” Nevezett később derűsen említette egyik rádióműsorában, hogy ő bizony „megigésedet”.

Kodályt különösen életének második felében foglalkoztatta nagyon beszélt nyelvünk sanyarú sorsa – talán nem véletlenül, hiszen diákkorában, a Csillag utcai collegiumban a kitűnő



nyelvész, Gombocz Zoltán volt a magyar szakvezetője. Éppen hetven évvel ezelőtt, egy nagy formátumú rádiós előadásban hívta fel először a figyelmet beszédünk romlására. Tudósi tárgyiasággal és művészi szenvedélyességgel ostromozta az idegenszerű fonetikát, a magyartalan hangsúlyozást és hanglejtést – rámutatva arra is, hogy hogyan kényszeríti rá „egy törpe minoritás nyelvszokását a többségre”. Hangsúlyosan foglalkozott beszédünk zenei követelményeivel (különösen az artikuláció és a ritmus elváltozásait helytelenítette).

Most, amikor Kodály halálának negyvenedik, születésének pedig 125. évfordulójára emlékezünk, atyánkfia szomorúan állapítja meg, hogy beszédébéli állapotunk rosszabb, mint hetven évvel ezelőtt volt. Akkor – nemkülönben az elmúlt évtizedekben! – Kodály sok-sok szakszerű javaslata süket fülekre talált. Mit tettek, mit tesznek ma az általa megszólítottak: a Magyar Tudományos Akadémia, a közoktatásügyi, a honvédelmi miniszter, egyetemeink, főiskoláink, egyházaink, s a rádió?

E szózavaros, dumazuhatagos időben fájdalmasan hiányzik egy Kodály-formátumú, tisztán látó, tisztességes és tiszta beszédű, igaz magyar, hogy lőrincézzen nekünk, mert a legújabb „törpe minoritás” bizony nagyon nyomul... Atyánkfia mint utóvédharcos azért még reménykedik!

2007

XI.

Hetediziglen

Egy mángorlót tartok a kezemben – anno 1899 –, dédnagyanyámé volt, kit kisgyermekként még ismerhettem. Tizenhatodik születésnapjára készítette neki üknagyapám. Évtizedek óta van velem, szigorúan ellenőrzött határon csempészttem át annak idején Erdélyből, valamikor '70 táján. Ez az egyetlen örökségem anyai ágról, s gyermekeimmel már a hatodik nemzedék leli benne örömét.

Örömmel és látható gyönyörűséggel készíthette annak idején apja is Fehér Eszternek ez asszonyi készséget, hiszen mit ajándekozhatott volna mást egy szatmári falusi ember akkor, a századfordulón, eladósorba lépő lányának, mint keze munkáját. Belérótta hát örömét, fájdalmát, gyermekei sorsát – virágokban elbeszélve: egyik korán meghalt, másik fiatalon megözvegyült, a harmadik végre szárba szökhetett, s kinyílhatott. De szeretettel véste belé intelmét is: „Virágodat, ím te tartod kezekben leányom, vigyázz hát reál!”

Hozzáértő, tudós emberek mondják, hogy e mángorló szerves műveltségünk egyik ritka, szép darabja, hogy asztrálmítoszi jelképeket és keresztyén szimbólumokat hordoz, meg hogy



alakja s arányai az aranymetszés szabálya szerintiek – pedig csak egy kételemis parasztember faragta még a boldog békeidők Magyarországn.

Sokan kérték már tőlem, páran alkudtak is rá, de ez az én örökségem, ezeréves kultúránk százhet éve megőrzött – Trianont átélte, két világháborút és ordas eszméket túlélte –, kézzel fogható darabja, ez csak örökölheto. Eszter lányomé lesz, majd reményeim szerint valamelyik unokámé – hetedízigen.

2007

XII. *Demó*

Atyánkfia dunántúli, éppen húsz éve vetette a sors Pannóniába, még a Kárpátok géniusza idején, szöknie kellett, zöldhátáron át. Bár kevésszer járt nálunk, kedveli Debrecent, talán, mert amolyan nagyított mása partiumi szülővárosának. Rokonai mindig is hívták, s most, már nyugdíjasként, könnyebben mozoghat, jött hát Sándor-napot ülni.

Szombat van, igazi tavaszi délelőtt. A korábbi vonattal érkezett, délig még bőven van ideje, tájékozódik hát kissé. Első dolga, hogy megveszi a helyi újságot, a műsor- vagy programfüzetet, lássa, milyen a kulturális kínálat. Térképpel készült, Debrecent járt kollégái előre felhívták figyelmét az új kiállítóközpontra, ami tán második ilyen az országban, meg a tavaszi fesztiválra.

A nagyállomás két újságárusa fejcsóválva fogadja érdeklődését, mert bizony műsorújságról nem tudnak. Egyikük a Naplót ajánlja, rögtön meg is veszi, a másik meg valami informrodához irányítja, megtalálja majd a főtéren.

Elindul hát urason-gyalogosan atyánkfia a Nagytemplom felé. Megkéri az első cívis-kinézetű asszonyságot, igazítaná



útba: a Demót keresi (valahogy így hívják, ezekkel a fránya betűszavakkal mindig gondban van!). Tétova tekintet, majd fejrázás, mint később többször is, végül a megyeháza tájékán egy ifjabb hölgy visszakérdez: „Nem a Modemet tetszik keresni?” Elmagyarazza, hogy ott van a Baltazár Dezső téren, a régi Kölcsey helyén. Végre egy fix pont, elő a térképet – Baltazár tér sehol! Még jó, hogy éppen elért a második újságárus javasolta Tourinformhoz, no itt majd eligazítják. Zárva! Az ajtón, az ózslagban plakátok, hátrébb kisbetűs, olvashatatlan programajánlat. Atyámfia nem érti: Magyarország második legnagyobb városában, ami majdnem Európa kulturális fővárosa lett, ne tudjon tájékozódni egy művészetkedvelő halandó, fényes nappal, a legforgalmasabb ünnepi hétvégén!

Irány az Aranybika! Újabb fejcsóválás, de a recepció jóvoltából pultról-tárlóból-fakkokból mégis előkerül hat vékonyka szórólap (négy tavaszi fesztiválos, egy kölcseys, egy gálvölgyis), egy leporellócska (újfent csak a fesztiválról), meg egy igen ötletes, legezőnek is kiváló sillabusz a Csokonai Színház márciusi programjairól.

Odakünn, a verőfényes, vibráló-nyüzgő főtéren atyánkfia keres egy csöndesebb zugot, s a Nagytemplom tövében, a kiterített Naplóra könyökölve sajátos pasziánszba kezd: megpróbálja kirakni a hétvégi debreceni programot! Éppen megkondul a harang, amikor egy kósza szél szétfújja az egézet. Dél van.

2007

XIII.

Külföldjáró

Kering az atyafi az utazási vásáron. Így, tavasszal, kedves időtöltése ez, tervezni a nyarat, gusztálni a kínálatot, összevetni a tavalyival, mérlegelni, szóba elegyedni ismerősökkel...

Nagyon rég kezdte a külföldjárást, kényszerűségből, még gyermekkorában: nyaranta pár hetet Erdélyben tölthetett a nagyszülőknél. Később, már diákként a Felvidéket járta, s úgy harminc éve eljutott végre a Lajtán túlra is, ötvendolláros utazási keretét huszonöt napra szépen elosztva, Ausztrián át egészen Rómáig, s láthatta mindazt, amiről eddig csak könyvekben olvasott. Többnyire egyedül utazott, majd már „szervezetten”. Utóbb Hellász kék ege alá vágyott, s nemrég végre ez is megadatott!

Már harmadszor múlatta az időt ugyanott, egy kedves kis halászfaluban, szemben az Athosszal, élvezve a mediterrán táj derűjét, nyugalját. A tengerparti estében hol egy olasz társaság bel cantója szólt, hol meg osztrák nyugdíjasok Lehárdala szállt, s a sétányon, éppen napnyugtakor, mindig megjelent egy skót úr, kockás szoknyában – elébb akkurátusan összeszerelte dudáját, majd néhány szép dallal örvendeztette



meg az alkalmi publikumot. És akkor... akkor megjöttek a mieink! Egy autóbuzsnyi középkorú, jól öltözött, láthatóan összeszokott társaság. Már első este letették a garast. Felhajtva az otthonról hozott aranytartalékot rázendítettek, amolyan kocsmai mesterdálnokok stílusban, ki tudja jobban túlordítani a másikat, azonnal elfojtva így minden egyéb hangbéli megnyilvánulást. Ahol a magyar dal lecsapott, megszűnt az élet: az olaszok visszavonultak teraszaikról, a skót úr zavarában tovább sétált, sógorék – reménytelennek látva a helyzetet – inkább táncolni mentek. Második este már tematikus műsorrall állt elő a sakálvokál: Mint a mókus fenn a fánt meg az amuri partizánok dalát énekelték, végül egymást túlüvöltve szólt a bunkócska, teli tüdővel, a végén hosszan kitarva: „segííííts most!” Dagadt ám a büszkeségtől minden magyar kebel...

Kering atyánkfia az utazási nagyvásárban, kerülve a szokott iroda standját, s úgy határoz, idén inkább észak felé tájékozódik. Wittenberg és Heidelberg – már csak egykori stúdiiumai miatt is – éppen kedve szerinti lenne, mikor megáll mellette pár tavalyi ismerős: Németbe, Németbe?

Irány Erdély, sóhajt atyánkfia, kezdjük az egészet előlről!

2007

XIV.

A Szamos vize

Kering atyánkfia a nagyvilágban, no nem a valóságban, csupán virtuálisan. Gyakran keresik a világhálón a Föld legeldugottabb pontjairól, tanácsot vagy segítséget kérve, s nemritkán egyszerűen csak a szóváltásért. Levelet, képeslapot, fotót sűrűn kapott már eddig is, hol a Niagara mellől, a cluny apátságából vagy a Stonehenge-től, hol csak innét a szomszédból, Erdélyből. A korról jár, intézte el ez ideig, a kisvárosnyi tanítványseregéből néhányan még jó szívvel emlékeznek rá.

Ez az új keletű jelenség azonban... Egyre többen jelentkeznek olyanok, világfalunk különböző zugaiból, akik nagyobb létbiztonságot keresve rajzottak ki innét, hon hagyva barátot, szerelmest, szülét. De atyánkfia aggódva figyeli az elbocsátó haza nemtörődömségét is, az itt maradók fásultságát, meg a hatalmasok kézlegyintéseit.

Egyszer őt is megkísértette a jobb, szabadabb, boldogabb világ ígérete, még úrfi korában, mikor először életében nyugaton járt – Luzernben vagy Zürichben, már nem is emlékszik pontosan, de egy tó partján történt, annyi bizonyos –, ottani magyarokkal találkozva. Győzködték, maradjon kint, állást is



kínáltak egy színházban, otthoni fizetésének majd' húszszorosát ajánlva, s hogy befogadják, meg segítik. Annyira igéző és csábító volt mindez, hogy szinte beleszédült. De hát engem Szamos-vízzel kereszteltek! – villant egyszer csak agyába, elemi erővel, gyermekkor óta kitörölhetetlenül, százszor megidézetten, s már mondta is, mint végső érvet (a kis szatmári faluban, ahol született, akkoriban még az volt a szokás, hogy kora reggel a nagytiszteletű úr csónakba szállt, egy presbiter kíséretében folyóközépig evezett, s a kis keresztelőkancsót megmerítette a Szamosban). Azóta sem bánta meg, hogy engedve e félig pogány, félig keresztyén szokás vonzásának, hazajött.

Vannak-e manapság ily elemi vonzások? Igaz-e még, hogy „Ki a Tisza vizét issza, vágyik annak szíve vissza”? Érvényes-e ma is Veres Péter szava: „Én nem mehetek el innen!” Éppen e mai, kidasztó haza körül keringnek atyánkfia gondolatai, meg József Attila, Dzsida és Márai magyarságversein tűnődik, mikor lehullott ékezetű névvel érkezik újabb üzenet: küldene már néhány anyák napi verset, novellát a világ túl felére, Új-Zélandba egy kis magyar kolóniának!

Látjátok, feleim...

2007

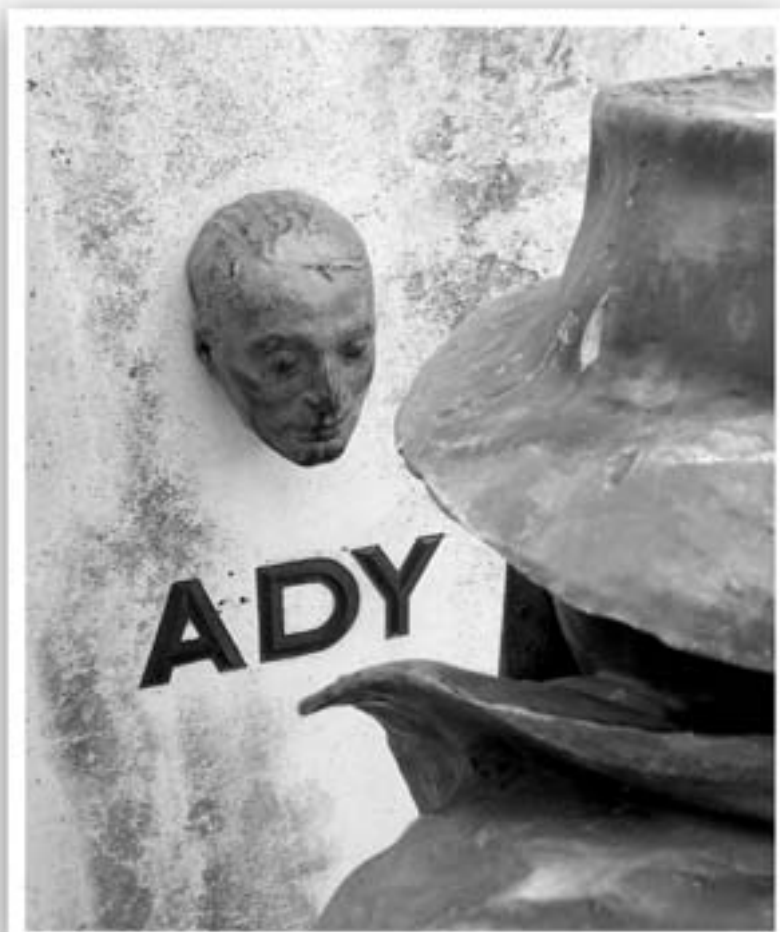
XV.

A város gerince

E ránk szakadt korai kánikulában atyánkfia szeret késő este sétálni, mikor pilled már a város, hűvösebb a lég – frissül ilyenkor a test meg a lélek is. Mint az aluvó, nem leplezi magát, kitárulkozik előtte Debrecen. Hosszú sétáin, a Nagyerdőtől a Nagyállomásig, van ideje gyönyörködni, s eltűnődni múltján, jelenén.

Mennyire organikus is ez a város! Észak–déli tengelyén legfelül a szellemiséget képviselő egyetem, közepén – fókuszában a Nagytemplommal – a lelkeség sávja, alul pedig a testiség territóriumuma (egykor a dohánygyár is itt volt!).

S minduntalan szobrokon akad meg szeme. Mily szépen is rajzolják ki a város gerincét – tűnődik. Előbb a nagy történelmi sorsfordulók szobrait, emlékművet szemlézi: '56 és a világháborúk, majd Trianon, központi helyen szabadságharcaink mementói, végül lent a tragikus bombázás emlékoszlopa. Visszafelé irodalmunk nagyjai szegélyezik útját: Petőfi, Szabó Lőrinc, Csokonai, Kölcsey. Együtt lélegeznek a várossal! S hiába rendelt egykor kultúrpolitikai akarat szoborrezervátumot a Nagyerdőre, máig nem érzi-tudja magáénak



Debrecen, mert testidegen, dísz csupán, olyan, mint angyalhaj a karácsonyfán (kedvenc Ady-szobra méltatlan sorsát sajnálja leginkább atyánkfia). És ami nem lélegzik együtt, ami nem szervül, ami nem a tartását erősíti, azt bizony előbb-utóbb kiveti magából a város – a rendszerváltó igyekezet elsőként tüntette el így Lenin szobrát meg a Tanácsköztársaság emlékművét, s a Pátzai-féle felszabadulási emlékmű is – sajátos metamorfózison átmenve – negyedfordulatot vett a főtér sarkán. Debrecenben végül mindig minden a helyére kerül, s csak a maradandó marad...

Atyánkfia szereti az új főteret is – neki ugyan nem hiányzik a díszkút sellője! –, de fájlalja, ha városa műremek címerét láb-bal-kerékkel „illetik”.

Álmaiban továbbgerincesedik Debrecen: Kossuthtal szemben, a setesután terpeszkedő ivókút helyén, Széchenyi szobra emelkedik, átellenben, hol épp egy hajléktalan mossa lábát a másik kútnál, Gulyás Pál meg Tóth Árpád álldogál. S nyakas kálomistaként azért valahol helyet szorítana – mert ő is szobrot érdemel! – gróf Csáky Imrének, aki másfél évszázadnyi pauza után hozta vissza a katolicizmust Debrecenbe. Arról is álmodik még, hogy...

2007

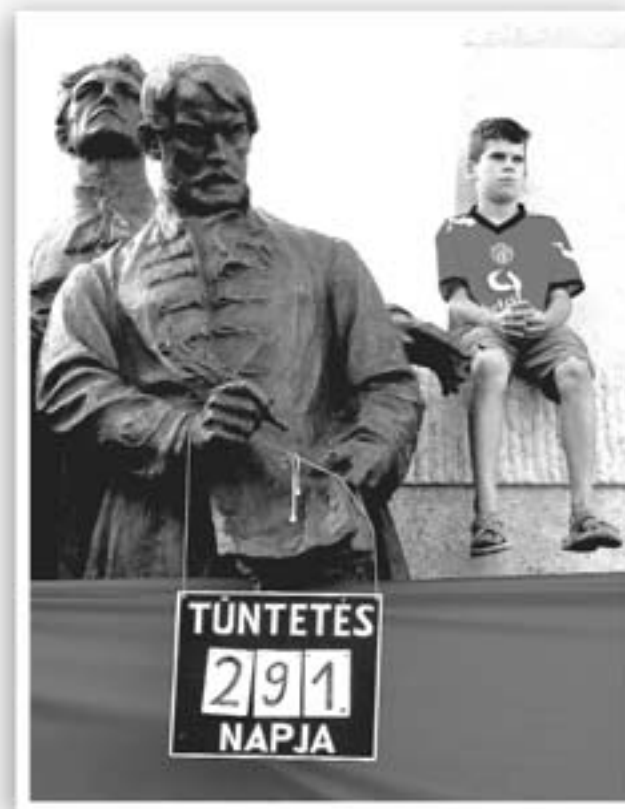
XVI.

Sztereóban

A kánikulai napok után jólesik kimenni az utcára, végre ismét hűsölhet, korzózhat, meg báméskodhat a nép. Csütörtök este van, a főtéri óra éppen 19-re ugrik, majd rögtön utána kiírja: 24 °C. Baloldalt, a Bika felől Jézus-fesztiválra készülődnek – kékbetűs, sárga plakátok hirdetik a színpad szélén –, sárga kitűzős szervezők tűnnek fel itt is, ott is, amott meg nemzeti színbe öltözött a Kossuth-szobor, s egy feketén fityegő táblán felirat adja tudtul: „Tüntetés 291 napja”. Hórihorgas néger fiatalember franciául köszönti az egybegyűlteket, támad is némi kommunikációs zavar, hiphoptáncra invitál, közben felhangzik a „Gyurcsány, takarodj!”, majd koncert kezdődik, színvonalas, szépen szóló godspell. Minden ülőhely foglalt, hátul meg kétoldalt hullámszik a nép, gyermekek kergetőznek – a bátrabbak szobrot másznak. Sztereóban szól a Közel az Úr, meg a Mert a haza nem eladó. Új villamossal újabb emberek érkeznek az állomás felől, negyven körüli pár két lurkóval toppan a forgatagba. „Mi van itt?” – kérdik. „A hitgyülisek bulija, meg a szokásos” – jön a válasz egy afrofrizurástól. Szatyrostul-kosarastul megtelepednek a közelebbi járdaszígt szélén, szemben a színpaddal. „Belenézünk” – mondják, gyermekeik azonnal szétrebbenek. Mindenütt

gyerekek: a Kossuth-szobor tetején, babakocsiban, a város címerén, játékba merülve. „Ő a Júda oroszlánja” – hangzik a színpadról, jobbról megint csak a „Gyurcsány, takarodj!” A padokon párok, egyikük sárga kitűzős, bensőséges beszélgetésben. A Nagytemplom előtt kezdik építeni a cívis korzó óriássátrát. Nyolc óra van, a hőmérő még mindig 24 fokon.

2007



XVII.

Fesztiválországban

Atyánkfia ifjúságának máig emlékezetes élménye a táncdal-fesztivál. Akkoriban minden, valamit magára adó falusi kultúrházban, üzemi-vállalati klubban oltárszerű posztamensen villogott esténként a Kékes, a szocialista magyar nagyipar elektronikai csúcsteljesítménye. Nézte a fesztivált a fél ország, s szorított Cininek, az Illésnek, Harangozó Terinek meg Kordának. Hasonló, vagy tán még nagyobb karriert futott be a Ki mit tud? helyi és országos selejtezőivel, döntőivel milliókat szórakoztatva, s tanítva-nevelve a nagy tekintélyű zsűri által (Pernye, Rábai, Major vagy Szinetár minisszéire még ma is emlékeznek az ötvenen túliak). Már a hatvanas évek előtt is voltak ilyen jellegű rendezvények – seregszemlének hívták akkoriban az amatőrök vetélkedését. E militáns megnevezés utóbb kikopott, maradt a fesztivál, ami valóban az volt, ami: „országos vagy nemzetközi jellegű ünnepélyes előadás, bemutató stb. (sorozat)”, ahogyan azt a Magyar Értelmező Kéziszótár írja.

Atyánkfia is gyakran vett részt diák, majd amatőr színjátszó-, hallgatóként-nézőként pedig zenei fesztiválokon. Ez a mai, fesztiválos cudar világ azonban... Igencsak helyesli, ha „a határon



túliak magyarságtudatának, magyarságának megőrzésére” külhoni magyarok kulturális fesztiválját meg csángófesztivált rendeznek, szívügye is, mert ezek valóban országos, sőt nemzetközi jelentőségűek, szellemiségünket tükrözve, ünnepélyes keretek között mutatják be nemzeti értékeinket országnak, világnak. Még azt is belátja, hogy szükség van a Hegyaljára, meg a Szigetre (utóbbi azért már elgondolkoztatja).

Gomba módra szaporodnak azonban országszerte az olyan „fesztiválok”, melyek a szellemi szféra helyett szinte kizárólag a testit, a kulinárist célozzák meg. Kisvárosok, falvak, egyes régiók – bevallottan hagyományteremtő szándékkal! – rendeznek bor-, sör-, kolbász-, tarhonya-, dinnye-, tök-, uborka- és cinkefesztivált (utóbbi nem madárka, hanem egy szatmári ételkülönlegesség!). Az általában egynapos „rendezvénysorozaton” Lagzi Lajcsi, a Fekete Szemek vagy a Megasztár valamelyik friss üdvöskéje képviseli a magaskultúrát, a szomszéd polgármestert meg közben majd megöli a sárga irigység: „Hogy ez nekem nem jutott előbb eszembe, na de majd jövőre!”

2007

XVIII.

Mulassunk!

Atyánkfia székelgyőföldi, pár éve „nyugalmazott néptanító”. Kiterjedt rokonsága révén otthon van Csíkban, Gyergyóban, s utóbb, megözvegyülvén, kedves időtöltése lett a rokonlátogatás. Esküvő, keresztelő nincs nélküle, hívják unokák, jó barátok mindenfelé. Atyánkfia szeret – s tud is – mulatni, amúgy magyar módra, cigányzenével.

Most Debrecenben van. Húsz éve nem járt errefelé. Addig évente kereste fel kedves városát, még diákkorában szerette meg Móriczon keresztül, meg aztán mint műkedvelő, annak idején eljátszhatta a Nem élhetek muzsikaszó nélkül főszerepét. Barátjától sűrűn kapott meghívó levelet, egy ideig csak így jöhetett, s itt is szerét ejtette mindig egy kis mulatozásnak, eleinte a Hungáriában, majd a Bikában, később a Gambarinusz közben. Szerette Jeremiásékat, Benczi Gyula bácsi meg már kedvenceit is ismerte.

A nótázásra nagyapja kapatta rá, vasárnapi szokása volt az öregnek a kocsmázás, „biztosítéknak” vette maga mellé kicsi unokáját. Ott sündörgött a fiú akkor is, mikor megbüntette a helybéli milic az irredenta dalokért. A nyíregyházi kaszárnyáért



leszurkolta az öreg a 25 lejt, majd még egy kucsmást (a huszontötösön lévő román népvészér miatt nevezték így e pénzt) simított a közeg markába: „Ezt meg előre domnu, a következőért!”, s már rendelte is: „Ha kimegyek a doberdói harctérre...”

'87-ben nagyon megalázták, vérig sértették atyánkfiát a grancserek. Odaát bozgorozták, itt meg lerománozták, s akkor fogadta meg, hogy legközelebb csak akkor jön, ha nem kell hozzá útlevél. Igaz, ezt eredetileg másképp gondolta, de most, hogy ők is uniós állampolgárok lettek, ismét jöhet, immár útlevél nélkül.

Barátjával, itteni házigazdájával érkezése öröme rögtön egy kis nótázással egybekötött vendéglői kiruccanást terveznek. Körtelefon a kínálat felmérésére, sorra veszik egykori törzshehelyeiket, némelyik már a telefonkönyvben sem található, majd néhány ismeretlen nevű étteremmel, szállodával kísérleteznek – cigányzene sehol. Újabb baráti javaslat, utolsó szalmaszálként, talán a nagyerdei sportszállóban, ott mintha... de mégsem. Így hát vesznek pár üveg bikavért, s a társasházi lakás kicsiny konyhájában mulatják kettesben az időt, szolidan énekelgetve. Hajnaltájban, több tucatnyi nóta után pihennek meg, újabb pillanatnyilag nem jut eszükbe, meg aztán a bor is már csak ujjnyi.

„Menjünk ki este a Hortobágyra – javasolja atyánkfia –, valamelyik csárdában bizonyára mulathatunk egy igazit!” Bizonyára...

2007

XIX.

Esztékában

Járja atyánkfia a magyar egészségügy bugyrait. Rendes negyedévi „tarifális vizitációja” a belgyógyászaton kezdődik, aztán keringés orvostól orvosig, majd egy előre egyeztetett időpontban ugyanott landol, ahonnan elindult. A háromnapos turné prolongálva földi léte végéig...

Nagy gyakorlattal rendelkezik már, tudja, hogy a laborba például nem érdemes sem túl korán, sem túl későn regisztráltatni magát. Emberi időben érkezik hát, alig vannak a felvételi ablaknál, a párhuzamos sor, a bebocsátásra váróké azonban kétségbeejtően hosszú. Éppen 9.40-kor áll a végére, de jól tudja, hogy a szépen ívelő libasor csak látszat, lényegesen többen váraкоznak (páran kiültek rövid pihenőre, egyesek meg eleve váltótárssal, húggal-báttal jöttek). Az első percek még derűsen telnek, előtte gyermeknevelésről cserélnek eszmét, még előrébb meg arról, hogy nincs munkahely, akinek meg van, az meg jobb lenne, ha nem volna. Atyánkfia szereti hasznosan tölteni az időt, olvasnivaló mindig van nála, újabban Coelhót forgat, nyugodtan csemegézhet itt is. 10.40-kor pillant fel először A Zahirból, rövid mérlegkészítés (még legalább húszan vannak előtte, de már tizennégyen utána),



a hangulat enervált, ismét cserélnek a párok, folytatódhat a műélvezet. A könyv közepe táján jár, az író éppen balesetet szenvedett, kórházban ápolják, így aztán atyánkfia elmerülhet a francia egészségügy világában is. E paralel élvezet többrendbeli tanulsággal szolgálna, de hát ő most egy magyar esztéka folyosóján araszolgat előre, miközben a francia orvosnő épp azon sajnálkozik, hogy az író magánorvosa még nem érkezett meg. 11-kor ideges remegés fut végig a soron, vajh meddig rendelnek ma, mert az ablaknál írva vagyon, vérvétel: 7.30-tól 11-ig! De hírnök jó bentről jó hírt hozva, addig tartanak ki, amíg a kiadott sorszámok, mire nyugalom árad szét, atyánkfia meg ismét alámerül. A szerző – most ne foglalkozzunk a miértekkal! – Kazahsztánban kutat a neje után, szerencsére ott nincs dolga az egészségüggyel, amúgy is izgalmasabb az itteni. Egyre kevesebb az elől álló, az élcsapat fegyelmezetten összezár, kínosan vigyázva a sorrendre, már egyre gyorsabb a bejutás, a bentiekhez erősítés érkezett.

Végre bent! Már dél is elmúlt, a fáradt fehérköpenyesek magyarázkodnak (mindenkit ideirányítanak a városból meg a megyéből, pedig...), majd elnézést kérnek, öt perc az egész, lehet pisilni. Atyánkfia távozóban még üdvözlétét küldi Ágikának (mármint a Horváth doktornőnek), az ittenieknek meg kézcsók.

2007

XX.

Az ötforintos

Még jól emlékszik atyánkfia arra az időre, mikor az ötvenes években, forgalomból már kivont, lyukas alumínium kétfillérest húztak a nagyfiúk svájci sapkájuk decens kis „antennájára”. Irigyelte érte kellőképpen a korabeli menőket... Az elmúlt fél évszázadban aztán több pénzkivonást is megélt. A papírok közül a zöld Petőfit, meg a barna Rákócziat sajnálta leginkább (tíz- és ötvenforintosok voltak), a kék húszast azonban, talán a hátoldali szocreális férfiakt miatt, nem kedvelte. A halálra ítélték közül legjobban mégis a Kossuth címeres ötforintost szerette! A tenyérbe simuló, méretes érmeiket gyűjtötte is egy darabig, aztán – mivel némi ezüsttartalma volt, s ezért a gyűjtők jól felverték az árát – épp biciklire kuporgatva, busás felárral továbbadta.

Ezt a mai, pénzkivonásos igyekezetet azonban nem érti atyánkfia. Nem érti, hogy a generális pénzváltás, az euróra áttérés előtt néhány évvel miért kell megbontani az utolsó teljes forintpalettát. A „ki a fillért nem becsüli, a forintot nem érdemli” bölcsességével már elő sem hozakodhat... Arra is felfigyelt, hogy az egy- és kétforintosok kivonásának hírére gyűjtésbe kezdtek a népek, de nagyban ám, zacskók,



dunsztosüvegek, néhol papírsákok telnek, hiszen a színes-fém-felvásárlók kilóra veszik át az említett érméket, a névértéknél harminc százalékkal is többet adva érte.

Marad hát legkisebb egységnek az ötforintos, de már ennek sincs becsülete!

Reggel, a villamosra szállva jól látta atyánkfia, hogy a vezetőnél jegyet váltó hölgy elpottyantott egyet, s észrevette ugyan, de nem hajolt le érte. Szűk szoknyában macerás egy ilyen akció, különben is az alsó lépcsőzugba esett. Délután meg, a nagy forgalmú bevásárlóközpontnál egy hajléktalan köszönt rá illedelmesen, álldogálva két gazdátlan ötforintos mellett, az egyikre majdnem rálépett, s kocsiját ajánlkozott visszavinni a benne hagyott százás reményében. Meglepetésére este, mikor véletlenül újra ugyanarra a villamosra szállt, még ott találta a reggeli ötöst. Döbbsent tekintetektől követve vette fel, mert őt még arra tanították egykor, hogy „ki a kicsit nem becsüli...”.

2007

XXI.

Kiszámoló

Világéletében tanított atyánkfia, jobbára matekot, fizikából meg inkább „tudományoskodott”, s megfordult szinte minden iskolatípusban. Immár magányosan, betegség, rokkantnyugdíjazás után is változatlan szenvedéllyel tanít, órarendszerűen fogadva a „pótlásra szorulókat”.

Otthonát egy kisebb gimnázium jól felszerelt fizikaszertárának vélnénk, ha az összképet nem zavarná az ágy, némi tisztálkodó-felszerelés, no meg egy hatalmas polcrendszer, telis-teli könyvvel, hanglemezzel, kazettával. Sz szenvedélyesen érdeklő a történelem, már csak a személyes érintettség okán is, hiszen felvidéki szülővárosát ide-oda sodorta a huszadik századi forgószél, zeneszeretetőt meg kántortanító felmenőitől örökölte. Igazi homo ludens! Gyermekével annak idején a számok nyelvén kommunikált, illetéknéppen: „Menj el 502-re, itt a tételsor, ha esetleg nincs, nézd meg 593-nál, ott biztosan kapsz, hazafelé jövet meg 175-nél váltsd ki ezt! A számok lépésekben értendők!” Dekódolva: vásárolj be a vegyesboltban, ha valamit nem kapsz, menj át a kispiacra, majd váltsd ki a gyógyszereimet a patikában! Ugyanígy – többször lelépve, s az adatokat átlagolva – számította ki a trafik, a zöldséges, meg a cipész lakástól mért távolságát is.



A számokban – szokta mondani – még sohasem csalódtam! A pí az keleten is, nyugaton is 3.14, az ánégyzetmegbénégyzet mindenütt cénégyzet, a fizikában meg a kémiában olyan nincs, hogy „lehet”, meg „bizonyára”, mint némely társadalomtudományban (leginkább a finnugor nyelvrokonítás meg az őstörténeti kutatások dilettantizmusa dühítette), summa summarum: Sók, savak, bázisok ott, szók, szavak, frázisok meg itt!

Mikor gyermekei, unokái messzire repültek, atyánkfia új számolósdi után nézett. Öt éve kezdte el „mérni” a postaládájába kéretlenül bedobált meghívókat, prospektusokat, a katalógusok meg reklámújságok tömegét, amiket szinte senki sem olvas, hisz azonnal a lépcsőházi gyűjtőládában landolnak – a szemfüles terjesztők újabban már eleve oda dobják. Éves mérlegei (kerekítve): 3, 5, 8 és 13 kilogramm. Legnagyobb sajnálatára idén nem folytatódhat e szép, fibonaccis számsor, mivel máris húsznál tart, s hol van még szilveszter! Azért elvégez egy gyors számítást: Debrecen háztartásainak száma körülbelül kilencvenezer, szorozva hússzal, az annyi mint 1 800 000 kilogramm papír, idén, eddig.

De hisz az egy kisebb erdő! – szörnyülködik atyánkfia, s újabb számításba kezd: Hány tonna fát is kell e töméntelen papírmennyiséghez kivágni?

2007

XXII.

Karácsonyi füge

Messze még a karácsony, de máris nagy a készülődés mindenütt. Díszbe öltözik a város, néhány üzlet már az ünnep lázában ég, neonkarácsonyfák gyúlnak, itt is, ott is felhangzik a diszkósított Csöndes éj. S van ám minden, mi szem-szájnak ingere... Piacon, bevásárlóközpontban járva – veszem észre magam – mindig kerül kosaramba egy kis csemege, legtöbbször datolya vagy füge, s a mozdulat, mellyel értük nyúlok, szinte önkéntelen.

Otthon, kisgyermek koromban, az ötvenes évek közepe táján, karácsony közeledtével egyre fokozódott az izgalom: Vajon mit hoz a Jézuska? Kishúgom pettyes ruhás babára vágyott, én meg arra a barkácskészletre, melyet nagyapa levélben már megígért. S mindketten szívrepesve vártuk a még sosem látott nagyszülőket a határ túloldalán maradt Szatmárból. Vajon milyen lesz az első találkozás? Mit szólnak majd hozzánk, kiket még csak fényképről, s a sűrűn forduló levelek beszámolóiból ismernek? Légvonalban tán nyolc kilométer ha elváltattok bennünket, szép időben még falujuk tornyát is megmutatták szüleink a Kraszna-partról, papának-mamának mégis majd nyolcszáz kilométert kell vonatoznia, egészen



Kötegyánig kerülve, hogy végre láthassanak bennünket. Örömmünk még teljesebb lett, mikor egyszerre s váratlanul mind a négyen megérkeztek! Az apai-anyai ág méretes csomagokkal felszerelve jött, gyorsan előkerült a baba és a lombfűrész barkácskészlet, de a csodák csodája még csak aztán következett: egy kisebb papundekli bőrönd több kilónyi déligyümölcssel tele! („Odaát” akkor még szinte mindent lehetett kapni, később aztán fordult a kocka...) Én, az ötéves nagyfiú, a felnőttek elbeszéléseiből már hallottam bizonyos déligyümölcsökről, hogy van olyan, mint narancs meg banán, s egy fél citromot már láttam is, mert mikor beteg voltam, egy ismerős néni azzal kedveskedett, megízesítve teámat, de amit ez a bőrönd tartalmazott... A sok-sok közönséges narancs mellett még doboznyi datolyát, meg karikába fűzött fűgét is kaptunk! Olyan karácsonyom sem volt azóta.

Ma, ha valamilyen különleges, kedves ízre vágyom, bevásárláskor ezért nyúl önkéntelenül is e csemegékért a kezem. Mostanság azonban gyakran keseredik meg számban az édes íz, mert naponta látom-hallom, meg újságban olvasom, hogy újfent ridegebb-hidegebb a világ, s hogy mily sok ember számára örömtelen ismét a karácsony.

Kisjézuskám, csak egy bőröndkével, ha kérhetném, de mindenkinek...

2007

XXIII.

Szüelőhelyünk

Hivatalos iratokat, sárguló anyakönyveket böngészve pár évtizede a „születés helye” rubrikában atyámfia még olyan érdekesen szép nevekkal találkozhatott, mint Gyergyótekerőpatak, Hosszúmező vagy Pinkaminszent, közelebbi tájakról meg ilyenekben gyönyörködött, mint Hegyközcsatár, Érpatak vagy Bihardancsháza. A mai harminc körüliek már csak szülőotthonos, kórházias településen láthatták meg a napvilágot. Püspökladányban például még meg lehetett születni, de Sápon vagy Szerepen – mely helységről pedig tudnivaló, hogy a világ közepe! – már nem.

Atyámfia virágos jókedvében gyakran idézi meg így barátainak szatmári szülőfaluját: „Szamosszegen születtem, szép színesznőt szerettem!” (Ez ugyan egy szótaggal hosszabb, mint amaz, mármint a Babitsé, de úgy igaz, mint az – teszi még hozzá a tisztesség kedvéért.)

Az új évezred golyáinak már csupán néhány tucat városi címre kell gyermekeket hozni, diszpécserük regisztrációja is leegyszerűsödött, a számítógép legördülőjén meg jól elfér az a pár, nyelvilleg sem túl bonyolult születési hely, csak rá kell klikkelni.

Vajon fél évszázad múlva, korunk tudós kutatója milyen neveket talál majd a „születés helye” rubrikákban? S mi lenne akkor, tűnődik tovább atyámfia, ha újra bibliai időket élénk, mint úgy kétezer éve... Hova születhetne?

2008



XXIV.

Kis utazás

Atyánkfia éppen villamosra száll. Az egyenkék tuja érkezését másodpercnyi pontossággal jelzi a digitális tájékoztató – a várhatóan nagy nemzetközi igénybevételre tekintettel angolul is feliratozva. Vasárnap délelőtt van, a szép verőfényhez ma inkább séta illenék, de időre kell érkeznie, így hát villamossal-busszal „gyorsít”. A néhány bőröndös-hátizsákos utashoz a plázánál meghatározhatatlan korú pár csatlakozik, jellegzetes öltözetük, illatuk, s a generálmotyó elárulja: hajléktalanok. Lehuppannak a betegek és mozgáskorlátozottak számára fenntartott helyre, eztán két megállónyi hangos tapasztalatcsere következik arról, hogy ki melyik egészségügyi intézményben dekkolt a héten, hol, milyen az ellátás, itt miért érdemes, ott miért nem, majd a vasárnapi ebédre terelődik a szó. „Az állomásnál gulyáslevest osztanak, oda ma nem megyek, azt én is tudok főzni” – zárja le a társalgást a duó hölgytagja.

Atyánkfia az újabb digitálisnál leszáll, majd átmegy a buszmegállóhoz. A színházzal szemközt harmadmagával várakozik. Két csokibarna fiatalember ékes magyarsággal azon vitakozik, hogy közlekedik-e ilyenkor a hármas egyetemi troli.



„Az csak hétköznapi jár b...meg” – tesz pontot az ügy végére a szálalabb. „Akkor menjünk a huszonnyolccassal” – javasolja testesebb társa. Így cselekedve, nevezett vonalon atyánkfiával együtt már vagy tucatnyian élvezik a helyi Volán dizájnos járművét és szolgáltatásait, mikor épp a Verestemplomnál megszólal az Úr hangja. A hangszóróból Tolsztoj nyelvén tájékoztat valaki valakiket teljes hangerővel, meglehetősen hosszan, de – atyánkfia halványuló orosz nyelvismerete szerint – igen választékosan. A levegő is megfagy, az utasok üveges szemmel bámulnak a semmibe, a bizonyosság kedvéért atyánkfia meg karjába csíp, hogy ébren van-e egyáltalán, vagy utóbbi húsz percét valamelyik idegen bolygón töltötte?!

2008

XXV.

A dísztvírat

Atyánkfia városkája, szülő- és lakóhelye még emberléptékű, mindenki ismerőse, számon tartják egymás örömét, bánatát. Felmenői, rokonai iparosok, számukra úgy kerek a világ, ha rend van benne, mindennek megadják hát a módját.

Most éppen dísztvíratot küld a szemközti házba, hová csak nemrég költöztek. Szépen alakul a szomszédság, de annyira még nem szoros, hogy lakodalomba hívnák. Merthogy odaát lagzira készülnek, férjhez megy a nagylány. A városházára és a templomi esküvőre elmegy, jókívánságait meg dísztvíratban küldi majd el. (Az estebéd egyik fénypontja a tvíratbontás, a vőfélyi dramaturgia mindenkori szerves része!) Mikor felveszi a telefont, látja, hogy már szállingózni kezd a rokonság meg az iskolatársak. A tvíratot derűs fordulatokkal, szójátékokkal fűszerezve jó előre megfogalmazta, alkalomhoz illő rézkarcot is választott, s most diktál. Miután visszaolvassák a szöveget, a biztonság kedvéért még megkérdezi, hogy este, a szokott időben kézbesítik-e. „Nem kérem, majd hétfőn délelőtt – jön a válasz –, csak munkaidőben tudjuk kivinni.” Súlyozózik atyánkfia kezében a kagyló, végül rezignáltan belé szól: „Akkor tárgytalan, törölje, legyen szíves!” Míg az odaát



a vendégei körül röpdöső párt nézi, arra gondol, hogy nem is oly rég, ha már nem akadt hadra fogható embere, maga a postamester pattant biciklire, s hordta ki (egy szombat este ezért néha három háznál is jóllakatták). Ma meg... ha elromlik a villanyóra, mint legutóbb is, nem hívhatja el a körzeti szerezőt a szomszéd utcából, aki semmi perc alatt kapja le, s teszi fel az újat, mert előbb valamelyik távoli központba kell telefonálni, három-négy nap múlva aztán küldenek majd valakit, talán éppen őt. Hosszan tűnődik azon is, hogy e falunyira zsugorodott világban, hol azonnal megtudjuk, ha egy zulu törzsfőnök fiát felpofozták az oxfordi diákkocsnában, miért kell ilyen rideg érzéketlenséggel, tudatosan szétrombolni a még élő kapcsolatokat, helyi szokásokat.

Odaát éppen rázendít a banda, mikor atyánkfia nagy elhatározásra jut: antikolt betűkből szedi ki a szöveget, csinosan bekeretezi, este majd valamelyik szomszéd gyerek átviszi, mert díszes távirat dukál az ifjú párnak, ahogyan mindig is! S füttyörészve elindul hátra, a műhelybe.

2008

XXVI.

A közepén

Először nyugaton járva, úgy három évtizede, atyánkfia még csodálkozott azon, hogy a kinti tévék időjárás-jelentéseiben Bécsnél véget ért Európa, az volt a Nyugat legkeletibb pontja, s ha egyáltalán szóltak rólunk, mi voltunk a keleti tömb legvidámabb barakkja. Betudta ezt a nagyon is létező vasfüggönynek, bár a nap- és széljárás már akkor sem ismert határokat... Később, a rendszerváltás hangorkánjában még tétován próbált eligazodni a sokféle földrajzi-politikai tájolásban, a csak úgy röpködő Kelet-Európa, Közép-Kelet-Európa, meg Kelet-Közép-Európa között, de csupán a vadkeletet találta ideillőnek. Ma már kifejezetten zavarja, hogy Talmácsit Kelet-Európa első motoros világbajnokának titulálják idehaza, vagy ha a lengyel–magyar barátság napján kelet-európázik a média. Elő a földrajzi meg a történelmi atlaszt, lássuk, hová is tettek le bennünket valójában eleink! Akárhogyan méri-nézi atyánkfia, hazánk bizony változatlanul Európa közepén van, nem mászott el egyik égtáj felé sem az elmúlt bő ezer évben.

Nemrégiben, Kárpátalján járva, a Tisza mentén talált rá arra az emlékműre, mely Európa mértani közepét jelöli meg – állíttatott az Osztrák–Magyar Monarchia idején, felújíttatott



a szovjet érában –, s ma is büszkék rá ottani magyarjaink. A hont foglalók igen jó helyre verték hát le az utolsó sátorkarót, majd építettek házat-hazát itt, a Kárpát-medencében. Hallja ám azt is, hogy az újabb, még pontosabb mérések szerint a mértani közép Tokaj-hegyalján lenne, talán Tállya táján, s hírlik, szorgos kezek már rakják is az új emlékmű alapjait.

Ha én Sólyom László helyében volnék – játszik el a gondolat atyánkfia –, ott, az új jelnél rendeznék egy államfői partit a diplomáciai testületek vezetőinek, a hazai média identitás-zavaros szereplőinek és valamennyi közámító politikusnak, hogy nézzenek már jól körül, s jegyezzék meg azt a pontot egyszer s mindenkorra, mert a hely, ahol állnak, Európa kel-
lős közepe!

2008

XXVII.

Kő a kőre

– tudósítás egy betiltott ünnepegről –

Maros-mente magyarságának meghívására a debreceni Gróf Wass Albert Társaság és a Hajdúság-Partium Értékmentő Egyesület harminc tagja, köztük e sorok írója, kétnapos kiránduláson vett részt március 28–29-én a Görgényi-havasok lábánál, a Szalárd forrásvidékén. Valamennyien – irodalomkedvelők, Erdély és kultúránk szerelmesei – tisztelegni mentünk, s töltekezni, meg erőt gyűjteni az ottaniak hitéből, magyarságából, emberségéből. Az alkalom, melyre a meghívás szólt, a Wass Albert-centenárium kiemelkedő eseményének ígérkezett...

Az indulás reggelén a Hír TV honlapján még ez volt olvasható: „Március 29-én, szombaton a Szalárd völgyében felavatják a Wass Albert író kedvenc forrásánál elhelyezett emlékkövet. A rendezvényt a Czegei Wass Alapítvány és a holtmarosi egyház szervezi.” Röviddel később a Mediatica román hírportál lapszemléjében már ez állt: „... a Maros megyei hatóságok ellenlépéseket kívánnak foganatosítani a Szalárd völgyébe a hét végén rendezendő Wass Albert megemlékezésekkel szemben.” Bár e Ceausescu-időkre emlékeztető hír néhányunkban

megütközést keltett, bízva az újdonsült uniós Románia európaiságában, elindultunk.

Már az út is lélekemelő volt, át a Királyhágón, majd rövid séta Kolozsvárott, a Házsongárdi temetőben, tisztelgés Marosvécsen, a Kemények meg a helikoniak előtt, koszorúzás a kastély kertjében, Wass Albert síremlékénél, szemben kedves hegyével, az Istenszékével.

Holtmarosra érve derült ki, a Maros megyei csendőrség tényleg „fogatosított”: betiltotta a másnapi rendezvényt! Ennek ellenére úgy döntöttünk, hogy mégis elmegyünk az ünnepség eredeti helyszínére, mégpedig azonnal, hiszen a tiltás csak másnapra szólt. További egyórányi utazás után értünk Szalárdra. Mivel autóbuszunk nem tudott átmenni a Maros keskeny hídján, néhányan, Nagy Ferenc ratosnyai lelkész segítségével, végre mégis felkereshettük a mintegy nyolc kilométerre lévő emlékhelyet. Este hét órakor, a helyszínre érve döbbenetes látvány tárult elénk: a forrás feletti kőre, helytelen magyarsággal, obszcén feliratot pingáltak „gondos” kezek. A magunk módján próbáltuk helyrehozni a helyrehozhatatlant, zászlónkkal fedtük le a gyalázatot, s helyeztünk a kőre újabb köveket, jelet hagyva mégis, emberül, s magyarul.

Másnap aztán a holtmarosi református templomban, a hatalom kívánta „rendben” zajlik az ünnepség ökumenikus istentisztelettel, versekkel, dalokkal. Döbönt arcok, könnyes szemek. Áldás és koszorúzás az Úr asztalánál, a templomkertből beparancsolt Wass Albert-szobor előtt. Három magyarországi lovagrend



tagjai tisztelegnek, falvak, városok küldöttei mindkét hazából. Eljött az első szoborállító, Bonyhád polgármestere, s egy tizenegy éves kislány is Balatonfüredről, ki az író meséin nevelkedett. Csak az erdélyi meg a hazai hivatalosság hiányzik, de híveikkel együtt itt ünnepelnek az egyháziak, a környék magyar felekezeteinek képviselői. A népé ez az ünnep, Wass Albert magyarjaié!

Az emlékezés napja más miatt is jeles: március 29-én született a nagyságos fejedelem, II. Rákóczi Ferenc, s ekkorra teszik a krónikák Kőrösi Csoma Sándor születése napját is. Sorsuk Wass Albertével közös: messze idegenben haltak meg mindhárman, távol a szeretett hazától.

Záróakkordként szinte visszhangozzák a falak Bartha nagytiszteletű úr szavait: „Kő a kőre, kéz a kézbe, szív a szívre!”

A magyar elektronikus és írott sajtó – a Duna TV villanásnyi tudósítását és pár nyúlfarknyi írást kivéve – nem adott hírt az eseményről, nem kommentálta a történeteket. Nem voltak jelen magyar politikusok, a magyar irodalmi élet képviselői. A gyalázat, mely immár sokadszor esett meg velünk, ismét elhallgattatott. Ugyanakkor, mikor Pilisszentkereszt hullámai már Brüsszelig értek, s államfők, miniszterek nyilatkoztak az ügyben, akkor, amikor egy kis hazai szlovák közösség belviszályát nemzetközivé lehetett dagasztani, a Szalárd völgyében, a Görgényi-havasok alján történetekről cinkos-némán hallgatott a politika, a sajtó, a magyar!

2008

XXVIII.

Vonaton

Atyánkfia mindig is szeretett vonatozni. Gyermekkorában, odahaza Szatmárban, kedvenc tanyájuk, a vasúti őrház és a rámpák környékén bandáztak, talpfarakások között, mint a Pál utcaiak, de homokbombák helyett ők csúzlival lödöztek, no nem egymásra, hanem verébre, vadgalambra, olykor meg a póznák porcelánjára (szüleiken hajtotta be később a MÁV a tetemes kárt). A kiérdemelt pofonok sem vették el kedvét, serdülőkorra minden nyarát a vasúton töltötte. Tíz-tizenkét fős fiúcsapat tartotta tisztán az ágerdői szárnyvonalat, személyes ismerősük volt minden talpfa meg áteresz az országhatártól Mátészalkáig. E munkához szabadjegy dukált, rajta a besosztás megnevezése: fűtisztító. Ragyogott is a szelvény, Jani vagy Józsi bá' egy szál gazt sem nézett el. S a nyolcórás krampácsolás után milyen jólesett a fürdés a Krasznán, vagy az estebe nyúló ráadásfoci a kastélykertben!

Atyánkfia szerette az állomásokat is, no nem a gangos pályaudvarokat meg a fényes restiket, ilyeneket aztán látott később eleget, hanem a kis falusiakat – téglaberakásos ablakok, muskátli a forgalmi iroda előtt –, szerette a gondozott előkerteket, a csikorgó kavicságyakat, a mésszel mindig frissen



festett szegélyeket, még azt a jellegzetes kátrányszagot is kedvelte.

Később, hétvégeken lévén hazautazás, a híres fekete vonattal jártak a diákok, falvanként falkába verődve, vagy iskolák szerint csoportosulva. Világjárni is mindig vonattal ment, autóra, repülőre nem futotta.

Még ma is szeret vonatozni. Bár jobbára IC-vel jár, gyors és kényelmes, a szemét azért nyitva tartja, s látja az agonizálást: megszüntetett szárnyvonalak – legutóbb már Kalocsára is buszoznia kellett –, lepusztult épületek, gazdátlanság-gondatlanság jelei, tengernyi szemét és gaz pályán, pályaudvaron, mindenütt (Józsi bá' meg forog a sírjában). Hallja, hogy ilyen-olyan érdekek, meg az országúti lobbi...

A végeken még küzdenek a vasútért, civil szervezetek és kistérségi mindenesek fognak össze egy-egy vonal vagy állomás megmentéséért – van hát remény! De biztató a boldogabb vidékek példája is, hol az öntudatos és környezettudatos német, angol vagy francia polgár autó helyett inkább újra vonatra száll, mert tudván tudja: a vasútnak menni kell!

2008

XXIX.

Csillagfények

Atyánkfiát mindig megbabonázza a csillagos ég! No nem úgy, mint a Négyökrös szekér romantikus szerelmeseit, hanem ahogyan az egyszerű sztyepei pásztort vagy távoli tengerek hajósát ezer év óta. Már gyermekkorában lenyűgözte a karácsonyi égbolt bibliás fénye, s fiacskáival még tudott gyönyörködni az augusztusi éjszakák csillaghullásos csodáiban, de mostanság...

Szerves műveltségünk tanulásának-tanításának okán atyánkfiát már jó pár éve foglalkoztatják csillagmítoszi hagyományaink, meg-megújuló örömmel fedezi fel bennük ősműveltségünk – nagy civilizációk mítoszainál is régebbi! – nyomait, s a bizonyosságkeresésben szinte falja, mint egykor, a magyar mese- és mondavilág gyűjteményes köteteit – Benedek Elektől Illyés Gyuláig, Arany Lászlótól Komjáthy Istvánig. Új izgalommal kémleli az égbolt jelenségeit, azaz kémlelné, de városi ember lévén a lenti fényességtől alig látja az égit. Nyárestéken próbálkozott már a Nagyerdő egyik-másik távoli tisztásáról is égbe nézni, meg a Hortobágyon, Szálkahalomig autózva, hogy onnan majd mindent láthat talán, miről okos könyvekben olvasott, az öreg csillagokat, népmeséink bolygó-bolyongó hőseit, meg a Tejutat, Égigérő fákat...

Most, hogy már őszül, ő is, meg az idő is, maradnak az olvasnivalók. Éjfél tájt, mikor leteszi könyvét – Népmeséink és a csillagos égbolt –, eloltja a világot, s a szeme lassan megszokja a szoba sötétjét, felragyognak a zöld-piros LED-kijelzők, meg az internet pislogó modulja, modern korunk hideg-rideg csillagfényei.

2008



XXX.

Temetőben

Atyámfia szereti a temetőket. Fél gyermekkorát egy csónak-fejfás, orgonabokros meg szomorúfüzes sírkert mellett töltötte. Akkor még nem tudta, hogy a szélén, csupán kétháznyira tőlük, miért olyan elhanyagoltak azok a furcsa feliratos, düllögő sírkövek, számára csak a mindennapos bandázás meg focizás – a kapufát két-két márványkő képezte – helyszíne volt a temető e félreeső, kissé hepehupás része.

Bárhol is jár a világban atyámfia, szeret kószálni a holtak városában. Mert szinte mindenütt megérinti valami különleges érzés, sétáljon a házsongárdi csöndben, a sokemeletnyi prágai zsidó temetőben vagy mindenéves zarándoklata helyszínén, Csekében.

Talán ekkor elhunyt szerettei miatt, különösen a késő őszi, kora téli temetőt kedveli. Sajátos fénye, színe, illata, íze van ilyenkor a cinteremnek! Legutóbb, úgy egy éve, Szabó Magda búcsúztatásakor kerítette hatalmába, már-már katartikusan, egy különleges élmény. Éppen pilinkézni kezdett a hó, óalmáriumok illatát meg télire eltett birsalmák ízét érezte, és akkor, a lelkész ámenjére – túlparti válaszként – váratlanul rázendített egy varjúraj.



Csupán az ősz egy napját, a hivatalos halottünnepet nem kedveli atyánkfia. Zavarja a modern kori, barbár tülekedés, az elüzletiesedett halottkultusz, újgazdagék sírkerti versengése, a rófnyi mécsesek. Sajnálja, hogy a halottak napja mára sajátos, újmódi piknikké vált: rég nem látott családtagok borulnak össze, tartanak élménybeszámolót az elmúlt év történéseiből, itt-ott vaku villan, bemutatják az unokát meg az új vót, vagy a leendő arát. Közben némi enni-innivaló is előkerül a szatyorból, hiszen, mondják, „messziről jöttünk, megéhezünk, fogyaszatok ti is, szívesen adjuk”, s végül „találkozunk jövőre, ugyanitt”.

Ennyi.

Ha teheti, ilyenkor csak késő este megy ki szereteteihez, mikor a mécsscsillagok már szinte összeérnek égi tükreikkel, s csupán az éji madár suhanása hallszik, és ekkor, kissé fázósan összehúzódva, a meredező csillagok alatt, végre csöndben elbeszélget velük.

2008

XXXI.

A tuja

Mindmáig szereti a tuját atyánkfia, végig ki is tartott az egyetlen, magnak meghagyott mellett. Nagyon megörült hát a hírre, hogy ismét szaporítják, rövidesen már kettő lesz belőle, ráadásul telepítését az unió is támogatja (nem úgy, mint a másik idejében, amikor egyre csak ritkították). Még jól emlékszik, éppen tízéves volt, mikor felújították, nyomvonalát szép kavicságyba rakva a Péterfia mindkét oldalán. A szakaszhatárnál szállt le mindig, az Egymalom utcainál, nagynénjéhez menet, spórolva egy megállót meg a vonaljegy árából harminc fillért. Kedvenc kalauza egy kis bodorított bögyös lány (vagy asszonyka?) volt Fancsikáról. Jól szórakozott bemondatain már a pályaudvarnál, mert ha azt akarta, hogy a kocsija szabályosan megteljék, „szorosan emberek, de nem az élivel ám, hanem a lapjával!” – kiáltotta a már fent lévőknek, mire mindenki tudta-tette a dolgát, majd intésére, közmegelegedés és derű közepette indult a járat a Nagyerdő felé.

Mára már a diáknyelvből is kikopott e szó, csupán egy örökzöld megjelölésére szolgál, de úrfi korában még mindenki a csilíngelő sárga villamost értette alatta Debrecenben. Öt vonalon járt tuja akkoriban, az idősebbek még többre is emlékeznek,



s szinte mindenhová el lehetett így jutni. Szerette a kora reggeli utazásokat, még félálomban, friss tavaszi szélben, a peronon, hol „a rézfogantyú szelíd aranyak álmodja magát”. De csapatostul is tujáztak, leggyakrabban kosármeccsre, az egyetemre, az agrárra, Pallagra vagy a Vágóhíd utcai csarnokba menet. A Csapó utcait meg a nagy kanyar miatt élvezte, amikor a Ruzicska cukrászdánál sikongva jajdultak a kerekek, s a lányok sikítva fogták be fülüket.

Kedveli a maiakat is, a régi csuklósokat, meg a város színeiben pompázó újakat (vajon milyenek lesznek majd az uniósok?), csak azt nem szereti, ha becsomagolják őket, reklámból vagy más pénzszerzési okból, mert némelyik inkább hajaz méretes konzervdobozra vagy koporsóra, mint tujára!

Ha valami miatt majd el kell költöznie – határozta el atyáncfia –, olyan lakáshirdetést fog feladni, mely így kezdődik: „Tujától két percre...”. A debreceniek ismét tudni fogják majd, hogy ez mit jelent!

2009

XXXII.

Kukabúvárok

A hetvenes évek végén figyelt fel rájuk először atyámfia egy nyárestén, hazafelé tartva: két útszéli kukából pucér lábak kálimpáltak az ég felé! Hat-nyolc éves fiúcskák búvárkodtak vállig-derékig alábukva az akkor még sötétszürke műanyag gyűjtőalkalmatosságban, felszínre hozva apróbb kincseket meg üres palackokat – ezek aztán egy-egy belásra váltódtak a közeli kisboltban.

A búvárkodás e műfaját alkalmanként atyámfia is művelte. Szívesen vadászott őszi-tavaszi lomtalanításkor ősöktől örökölt, de már „csak a port fogja” ócska könyvekre, újságévfolyamokra, folyóiratokra. Olykor kincsekre is akadt: legalább félszáz Nyugat-számra, az Új Idők három évfolyamára, meg eredeti színes litográfiákra is Sterio mestertől, nyomtatva Lipcsében, 1857-ben.

A kukázás mára már szakmává fejlődött! Művelői két-három, biciklire aggatott nagyméretű reklámszatyorral, vagy egy kiérdemesült babakocsira szerelt tárlókésztséggel járják a menetrend szerinti útvonalakat. Felszerelésük fontos kiegészítője még egy 60-70 centiméter hosszú pálcika, „hogya az alját is fel lehessen tárni”. Mint minden szakmának, ennek is



vannak specialistái, kik csak műszaki cikket, alkatrészt, ruhaneműt vagy üvegárut gyűjtenek, a többség azonban élelmiszerhulladékra vadászik, állattartó kisvállalkozók megbízásából, ritkábban saját felhasználásra. A páriák egyszerűen mindennapi betevő után kutatnak. Bizonyos morál és etikett is jellemzi tevékenységüket. Nem illik például szétszórni a tárlók tartalmát, de illik tiszteletben tartani egymás territóriumát (aki a szép szóra sem igazodik, azt sajátosan fegyelmezi a szakma). Az is feltűnt atyánkfiának, hogy az utóbbi évtizedben már jellemzően felnőttek, olykor idős férfiak és nők járják a hajnali kukasort, s különösen a specialisták között látni kifejezetten jól öltözötteket is.

Atyánkfia legutóbb, az őszi lomtalanításkor, mikor egy sámliszerű alkalmatosság keltvén fel figyelmét, maga is megpróbált a természetes halomnál terepszemlét tartani, fent nevezettek rosszalló tekintetétől kísérve kénytelen volt visszakozót fújni. A szakma összezárt. Már itt is!

2009

XXXIII.

Dúdoló

Atyánkfia szeret dúdolni is, füttyörészni is, bár utóbbi – barátai szerint – inkább csak sittyegés, egyfajta kevercse füttyekdálnak. Családi vonás, genetikai örökség, üti el, hisz' anyja is mindig énekelt varrás, vasalás közben, legtöbbször a Hadd menjek Istenem mindig feléd... kezdetű dicséretet, néha meg egy sok versszakos népéneket, idézve leánykora boldog napjait.

Apja is dúdolgatott favágáskor, permetezéskor, passzívva a ritmust a fejszesuhintáshoz vagy a nyomókar metronómjához. A Harangoznak a mi kis falunkban... volt a nyitány, ilyenkor fényesedő lélekkel gondolt a határon túl hagyott szülőföldre, majd sóhajtva szállt a Darumadár fenn az égben... Csak úgy sorjáztak a szebbnél szebb nóták, a ma már alig ismert dalok. A gazdag repertoár végére pedig szépen elfogyott a nagy farakás vagy a több száz liter kiszórni való.

Múlt tavasszal azon kapta magát atyánkfia, jól kilépve az utcán, olyan menetelős szép időben, hogy dúdol: Drága föld, szülőhazámnak földje! Másszor a Rontása tört ránk a zúgó viharoknak... dallamára mozdultak lábai. Az A folyóra ráhajolt a gyöngye fűzfa ága... mélabús ukrán dal meg egy szomorú-



szürke őszi napon jött elő. Mindannyiszor zavartan nézett körül, hallja-e valaki. Mi történt?

Bizony, döbönt rá időtelve, ezen opusok voltak gyermekkorának kötelezői, az iskolai énekkar slágerei, seregszemlék díjnyertes számai, százszor és ezerszer gyakoroltatva, hogy „álmodból felkelve is tudd”! Így aztán – keresztyén szülők, presbiter nagypapa, református kollégiumi neveltetés ellenére is – egy életre belerágtta magát a lélekbe a Fel vörösök, proletárok..., a Szövetségbe forrt szabad köztársaságok... meg Az amuri partizánok dala!

Karácsony táján nem várt, régi öröm járta át újra atyánkfiát, mikor, andalogva, épp hazafelé menet, egyszer csak a Krisztus urunknak áldott születésén..., majd a Csöndes éj... andantéja szólalt meg benne halkán, zsongva. Legutóbb meg – vette észre – kislánya, lépésük ütemére dúdolta: Vezess Jézusunk, véled indulunk.

Ünneplőbe öltözött lélekkel várja hát az új tavaszt!

2009

TARTALOM

	<i>Előszó helyett</i>	5
I.	<i>Hazánkfia</i>	7
II.	<i>A debreceni</i>	10
III.	<i>Rabul ejt a táj</i>	13
IV.	<i>Ötvenhat</i>	16
V.	<i>Copfok</i>	19
VI.	<i>Egyet az ötven közül</i>	21
VII.	<i>A habos kávé</i>	24
VIII.	<i>A nyíri vinkó</i>	26
IX.	<i>XV. Lajos asztalánál</i>	29
X.	<i>Lőrinczéző</i>	32
XI.	<i>Hetedíziglen</i>	35
XII.	<i>Demó</i>	38
XIII.	<i>Külföldjáró</i>	41
XIV.	<i>A Szamos vize</i>	44
XV.	<i>A város gerince</i>	47
XVI.	<i>Sztereóban</i>	50
XVII.	<i>Fesztiválországban</i>	52
XVIII.	<i>Mulassunk!</i>	55

XIX.	<i>Esztékában</i>	58
XX.	<i>Az ötforintos</i>	61
XXI.	<i>Kiszámoló</i>	64
XXII.	<i>Karácsonyi füge</i>	67
XXIII.	<i>Szüllőhelyünk</i>	70
XXIV.	<i>Kis utazás</i>	72
XXV.	<i>A dísztávirat</i>	75
XXVI.	<i>A közepén</i>	78
XXVII.	<i>Kő a kőre</i>	81
XXVIII.	<i>Vonaton</i>	85
XXIX.	<i>Csillagfények</i>	88
XXX.	<i>Temetőben</i>	90
XXXI.	<i>A tuja</i>	93
XXXII.	<i>Kukabúvárok</i>	96
XXXIII.	<i>Dúdoló</i>	99

© Ozsváth Sándor, 2009

Accordia kiadványszám: 401

Tájékozódás könyveinkről a kiadó honlapján:
www.accordiakiado.hu

Megrendelés közvetlen módon a kiadótól
levélben, e-mailben vagy telefonon.
Kiadónk a készlet erejéig minden megrendelést teljesít.

ACCORDIA KIADÓ

Alapítás éve: 1998

1132 Budapest, Visegrádi u. 47.
(Alfa irodaház – bejárat: Victor Hugo u. 11–15.)
Telefon: (06-30) 212-0996, fax: (06-1) 239-2330
e-mail: balazskiado@citromail.hu

FELELŐS KIADÓ: Dr. Balázs Tibor igazgató

FELELŐS SZERKESZTŐ: Gyimesi László

TIPOGRÁFIA: L. Kossár Tímea

Készült az ETO-Print Nyomdaipari Kft.-ben
Felelős vezető: Magyar Árpádné ügyvezető igazgató

ISBN 978 963 9824 81 2